



Nummer 3, årgång 23, juli 2015.

Organ för Vänskapföreningen Sverige-Tyskland i Trelleborg

Kära medlemmar!

Så äntligen händer det. Efter kyla, blåst och regn skingras molnen, och sommarsolen tittar fram från en klarblå himmel. Den efterlängtrade sommaren med värme är här!

Nu är det dags att planera för kommande dagar, men låt oss först göra en tillbakablick i tiden. Sedan förra numret av UTBLICK har vår förening hunnit med både medlemsmöte och resor. Medlemsmötet i april var välbesökt, stämningen hög och programmet uppskattat. Under rubriken ”Söder om landsvägen” tog våra fyra underhållare oss med på en sydsåkansk musikalisk resa. Med sång, musik och berättande inslag stiftade vi bekantskap med flera kända personer, omtalade för sina musikaliska eller litterära insatser och som alla på något sätt hade anknytning till färdvägen.



*Mats Winqvist(piano), Leif Olsson(dragspel), Sten-Gösta Jönsson(sång),
Nils Brönmark(berättare)*



Guten Appetit

Maj har varit en händelserik månad med flera olika aktiviteter i vår förening. Den 11-12 maj besökte sex styrelsemedlemmar Trelleborgs vänort Sassnitz. För att återknyta kontakten med medlemmar i hjälporganisationen "Volkssolidarität" efter deras tidigare midsommarbesök hos oss, var vi inbjudna av Sassnitz föreningens ordförande Dorothea Holtz till en återträff. Vi välkomnades av ett 40-tal medlemmar och ett fantastiskt kaffebord med underbart goda hembakade kakor stod framdukat. Vi åt, njöt och pratade tyska! Besöket i Sassnitz präglades av trevlig samvaro och otrolig gästfrihet, som vi hoppas kunna återgälda.



Den svenska gruppen med tyska värdar

Vi som deltog i medlemsresan till Erfurt med omnejd den 20-24 maj var mycket nöjda. Ett stort tack till Margaretha Blennhede som på ett utmärkt sätt har planerat och med hjälp av RP-resor möjliggjort genomförandet av resan. De fem dagarna var innehållsrika, välplanerade och fyllda av många intryck och fina upplevelser. Ett resmål med vacker natur och många sevärdheter, dit man gärna återvänder! Bilder kommer i UTBLICK nr 4.

Sommar betyder också skolavslutning. Den 28 maj var det dags för tyskcirkelns flitiga deltagare att avsluta ännu en termins kämpande med det tyska språket. Detta firade vi med en god lunch på Smygehus Havsbad. Till hösten fortsätter vi den språkliga kampen.



Ett glatt cirkelgäng

När jag skriver detta, är det härligt sommarväder, och tankarna på höst och vinter är fjärran. Det känns därför konstigt att be er ta fram almanackan och markera den 19 oktober och den 9 december, för då är ni välkomna till våra kommande medlemsmöten. Naturligtvis hoppas vi i styrelsen på stort deltagarantal, för ju fler vi blir desto trevligare möten.

Tiden går fort. Njut av sommarvärmén och hämta ny kraft inför stundande kalla årstider. Förhoppningsvis ses vi på medlemsmötena i oktober och december eller kanske redan i augusti på Störtebekerspelen.

Välkomna och ha en fortsatt skön sommar!

Monica Rosenqvist / monica_rosenqvist@telia.com/

Planerade aktiviteter:

Störtebekerspelen, en upplevelse i särklass.

Snart är det dags för vår resa till Rügen och Störtebekerspelen. Föreställningen börjar kl. 20.00 och slutar ca kl. 22.30. Det kan bli svalt på slutet. Ta med sittunderlag, varma kläder, gärna vindtäta. Vid regn kan två sopsäckar vara räddningen.

En skriftlig sammanfattning på svenska av innehållet i årets upplaga.

Tid: Torsdagen den 20 och fredagen den 21 augusti.

Dag1: Vi avreser med buss från *Övre station* kl. 7.30 och sedan med färjan till *Mukran/Sassnitz*.

Från Mukran åker vi till en av Rügens senaste attraktioner: *Naturerbezentrum*, som beskrivs som trädtoppsstig och upplevelseutställning. Restaurang finns i bottenvåningen.

Turen går vidare till *Stralsund*. Vi checkar in på *Hotel Arkona*, där vi bott en gång tidigare.

Frammot kvällen transporteras vi till *Ralswiek*, en ort som i högsta grad är präglad av *Störtebekerspelen*.

Dag 2: Efter frukost på hotellet åker vi åter till Rügen och besöker *Kulturkunststatt Prora* med många intressanta utställningar.

Middag på färjan hem.

Beräknad hemkomst till Övre ca kl. 18.00. **OBS!** Ändrad tid!

Birgit och Monica

Medlemsmöten:

Oktoberfest med mat, dryck och underhållning

Välkomna den 19 oktober kl. 18.30

Lokal: Studieförbundet, Kontinentg. 2. Hiss finns. Gratis parkering bakom Rådhuset.

Underhållning: Transsibiriska järnvägen, ett föredrag med bildspel av Sten Ullerud.

Förtäring: Kassler, potatissallad, grönsallad, surkål, smör och bröd. Öl eller vatten. Kaffe och kaka.

Kostnad: 100 kr/person.

Anmälan till Bengt Siwersson senast den 10 oktober, tel. 0410/17649 eller siwersson@globalnet.net.

Vi ses! Styrelsen

Medlemsmöte med julstämning

Datum: Onsdagen den 9 december. Mer om detta möte i Utblick 4.

Lokal: Immanuelskyrkan.

Invalidtransporterna – ett tankeväckande inslag i den svenska vardagen.

Den 12 augusti 2015 är det hundra år sedan ångaren Aeolus anlände till Trelleborg för att transportera skadade tyska soldater, som varit fångar i Ryssland, tillbaka till sitt hemland.

Föreningen Hundert Jahre Königslinie i Sassnitz har tagit initiativ till ett samarbetsprojekt vars syfte är att sammanställa dokumentation från invalidtransporterna genom Sverige, 2015 -2018. Vi, Birgit och Monica, har bidragit med de artiklar som vi nu publicerar i UTBLICK.

I oktober 1914, strax efter krigets utbrott, kom köpmannen Carl Rodesheim (Kassel) på idén, att svårt skadade och tillfångatagna soldater, som varken var eller i framtiden kunde tänkas bli stridsdugliga, borde kunna utväxlas. Med stöd av den schweiziske presidenten och det schweiziska Röda korset lyckades man få samtliga krigförande länder att gå med på förslaget. Utväxlingen måste ske via neutrala länder, och Sverige åtog sig uppgiften att vara transitland mellan Tyskland och Ryssland.

I augusti 1915 var allt klart och transporterna kunde börja. I ett par dagstidningar kunde man läsa följande:

Trelleborg 10 augusti 1915:

”Idag anlände det första extratåget med de först utgallrade krigsinvaliderna.”

Haparanda 12 augusti 1915:

”Vid 12-tiden i dag kommer invalidkontingenten att i prämar föras från Torneå till Haparanda. Inalles är det 250 man varav 192 österrikare. De flesta av invaliderna saknade ett ben. De som förlorat en eller båda armarna voro färre. Ett trettiotal voro blinda. Det gräsligaste intrycket gjorde en krympling, som förlorat både armar och ben. Han bars i en trälåda”

Kriget och dess fasor blev plötsligt högst påtagliga i det neutrala Sverige, som inte varit i krig sedan 1809.

En författare skildrar hur han en vacker vårdag får se ett med Röda Korset prytt tåg passera Lunds central: *” Det gick en rörelse genom de församlade då det långa tåget sakta skred fram över bangården. Alla herrarnas huvuden blottades och damernas näsdukar viftade, men inget ljud hördes, massan var förstummad. Soldaterna på perrongen gjorde stram honnör, och de invalider som, ehuru lytta, voro så raska att de kunde vistas på tågets plattformar, lade handen till mössan – den hand de händelsevis hade kvar – så länge vi kunde se.”*

Eftersom Rödakorstågen var många, och utväxlingen pågick under flera år, gick de emellertid så småningom lika obemärkt fram som vanliga godståg. Det var vid omflyttning från tåg till båt som de arma passagerarna fick uppmärksamhet och deras situation blev mera känd för allmänheten.

Samme författare som ovan, bevitnade i Trelleborg en omflyttning från båt till tåg. Det var ryska krigsfångar från Tyskland på väg hem via Sverige. Många kom från Sibirien, och de hade, enligt vad de själva berättade, bävat för den långa resan över ett till synes oändligt hav och längtat efter att åter få känna fast mark under fötterna.

Tacksamheten var stor, och en ryss som anlant till Torneå bad en landsman, på väg söderut, sända Rödakorsprinsen Carl en hälsning med bl. a. följande formulering: ” *För våra fäder och mödrar, för våra kvinnor och barn skola vi berätta, att det finns ett land, vars charm är dess befolkning, och för detta folks lycka skola vi i varje by tända ljus i våra kyrkor. Omtala, ropa ut på torgen, låta trycka i deras tidningar, att aldrig skola vi eller våra barnbarn glömma vad svenskarna hava gjort för oss sjuka och krymplingar*”.

Den 12 augusti spärrade militären av Trelleborgs hamn. Man väntade på den första transporten av ryska krigsfångar på väg till Haparanda, och man ville inte ha någon inblandning av allmänheten vid omlastningen. Endast funktionärer och representanter för press och kommun fick vara i närheten när ångaren Aeolus anlände. Trelleborgstidningens redaktör G.P. Quist var där och han följde också med när ångaren Birger Jarl transporterade tyskar som suttit fångna i Ryssland tillbaka till Tyskland. Vid hans samtal med de ombordvarande framgick det att tiden i Ryssland varit svår på grund av otaliga förflyttningar, brist på mat, kläder, läkare och medicin. Redaktör Quist var märta imponerad av den organisationsförmåga och den empati som den svenska personalen visade. Han fick också, vid ankomsten till Sassnitz, uppleva hur de återvändande, lemlästade soldaterna hyllades och överöstes med ” Liebesgaben” av allehanda slag och hur tårar av glädje och tacksamhet fälldes. ” *Jag kan ju erkänna att jag smög mig under däck och grät hejdlöst, vildt som barn gråta. Jag tror inte jag blir sämre man för det*”

En av Trelleborgs ledande män, direktören för tryckfärgsfabriken Gleitsmann Otto Maresch lät fotografera båtar, interiörer, besättning och sjukvårdspersonal för att sedan packa in dessa foton i ett omslag och överlämna dem till var och en som minne från transporten. I omslaget fanns också olika nationalsånger och den svenska Kungssången, översatt till tyska av Otto Mareschs hustru Bertha.

Det var inte alla av krigets offer som återvände till sitt hemland, många dog under den långa transporten. Tyskar, som var döda vid ankomsten till Trelleborg, fördes mestadels över havet och begravdes i sitt hemland enligt egen önskan. En sjukvårdare berättar om en tysk utmärglad, lungsjuk soldat, som enligt läkaren bör stanna i Trelleborg, men som ber:

”*Lasst mich doch in Deutschland sterben*”. Han får följa med båten, och medföljande sköterska berättar att mannen dog direkt efter urlastningen i Sassnitz. Han hade fått sin sista önskan uppfylld: att dö och begravas i sitt fosterland. Alla förunnades dock inte detta, utan Haparanda och Trelleborg blev begravningsorter. 215 soldater fick sitt sista vilorum i Haparanda och 118 i Trelleborg. Man genomförde begravingarna under högtidliga former, och Börje Andersson, en infödd trelleborgare, har av sin far hört berättas, att man fick låna likvagnar från andra delar av Skåne, eftersom åtta döda skulle jordfästas samtidigt. Vagnarna körde, var och en dragen av två hästar, i procession genom staden till Norra kyrkogården. För allmänheten blev detta något av ett skådespel och Börje Anderssons farbror, en ung målarlärling och intresserad amatörfotograf, passade på att föreviga händelsen.

Invalidtransporterna har också lämnat spår i den svenska litteraturen. Diktaren och akademiledamoten Bo Bergman skrev redan 1915 sin dikt *March funèbre*, som inte kan lämna någon oberörd.

Marche Funèbre (*Fruktans marsch*)

Vi komma från maktens tinnar	Här har du din älskare åter
Och vanmaktens tidsfördriv.	Men armarna har han glömt.
Vi kräla. Vi linka på pinnar.	Han vänder sig bort och gråter
Vi släpa det lilla som ännu	Med blodiga ögonhålör
Finns kvar efter doktors kniv.	Och nickar och småler ömt,
Och döden vill inte ha oss,	Fast halva ansikte tryter
Och livet kan inte ta oss	Och om det är äran som flyter
Tillbaka som mer än stumpar	ur såren inunder rocken,
Och stycken och trasor av liv.	så stinker äran fördömt.

Men solen mister ej ljuset
 För några haltande led.
 Se världen är skön och snuset
 Är gott om man bara äger
 En näsa att snusa med.
 Vårt land, vår heliga moder,
 Här får du till hjältestoder
 Och fågelstämmor på åkern,
 där korparna slagit ned.

Främlingskyrkogården i Trelleborg

Mellan den 12 augusti 1915 och 3 februari 1918 transporterades via Trelleborg mer än 63000 svårt lemlästade krigsinvalider i förhoppning att få återse sitt hemland. Många av krigsfångarna var märkta av krigets fasor och i så dåligt skick, att de inte överlevde transporten hem utan fick sin sista vila på Främlingskyrkogården i Trelleborg.

Det första dödsfallet under invalidtransporterna inträffade den 3 september 1915. Det var en österrikisk soldat Jakob Hübler, som avled på tåget under färden till Trelleborg. Han begrovs under militära hedersbetygelser och i närvaro av ett stort antal trelleborgare. Den sista invalidbegravningen i Trelleborg ägde rum den 6 februari 1918, då tre invalider begrovs samtidigt.

Medan krigsfängeutväxlingen pågick, blev krigsgravarnas rader allt fler och längre på vår Främlingskyrkogård, där sammanlagt 118 utväxlade krigsfångar fick sin sista vila.

Invalidmonumentet på Främlingskyrkogården

För att kunna förverkliga önskemålet om ett värdigt minnesmärke över de i Trelleborg begravda krigsinvaliderna, startades en insamling på initiativ av bl.a. häradshövding Frans Malmros och redaktör Gustaf Palmquist.

Den 30 oktober 1926 avtäcktes söderslättsskulptören Axel Ebbes konstverk Invalidmonumentet på Främlingskyrkogården. Detta skedde under stora högtidligheter. Närvarande vid ceremonin var bl.a. Tysklands minister i Stockholm von Rosenberg, presidenten för tyska Röda Korset von Winterfeldt-Menkin i sällskap med många andra prominenta gäster från Sverige och utlandet samt tusentals invånare i Trelleborg.

Idag är monumentet ett givet besöksmål, men få har kunskap om dess symbolik och om de svårigheter, som en gång måste övervinnas för att få det 25 ton tunga minnesmärket på plats. Detta möjliggjordes genom byggandet av ett särskilt järnvägsspår från Trelleborgs övre järnvägsstation till kyrkogården, dit stenmonoliten fraktades på en specialvagn.

Grundtanken i monumentets symbolik med de båda örnnarna är SAKNAD. Uppe på stenblocket sitter en örnhona, som med höjt huvud och öppen näbb skriker ut sin sorg och smärta mot himlen. Nedanför på stenens sockel ligger hennes fallne hane stel av döden och med utbredda vingar.

”Längtan blev deras arvedel”, dessa ord är hämtade från vår nationalskald Erik Axel Karlfeldt och finns att läsa på stenens framsida och på dess baksida finns följande inskription ” Åt minnet av de krigsmän, som på hemväg ur fångenskap här funno sin grav 1915-1918”. Namnen på dessa krigsinvalider finns att läsa på en särskild bronsplatta.

De många besökarna och den vackra blomsterprakten visar, att minnet av dem som har sin grav här, lever än i dag.



Den tyska minnesstenen i Trelleborg - Tysklands tack till Sverige

Den 30 oktober 1926 efter invigningen av Invalidmonumentet avtäcktes i Trelleborg ännu ett minnesmärke över invalidutväxlingen. Denna minnessten överlämnades i ett tal av Landesdirektor von Winterfeldt-Menkin som en gåva från tyska Röda Korset till den svenska systerorganisationen, som ett tack för alla dess behjärtansvärda insatser under och efter kriget.

På monumentets framsida finns följande inskription: ” Dem schwedischen Volk fuer Taten der Menschenliebe das deutsche Volk 1926”(Från tyska folket till det svenska för dess gärning av människokärlek 1926.)

Minnesstenen, som är gjord i Tyskland av polerad granit, finns till beskådande på en ganska undanskymd plats norr om den gamla ångfärjestationen i Trelleborg.



Text och Bild Monica Rosenqvist

Källor:

Trelleborg och slätten genom femtio år 1897-1946. En bokfilm utgiven av Trelleborgs Tidningen i anledning av dess 50-årsjubileum

Krigargravarna i Trelleborg, ett minne från världskrigets dagar av Johan Ljungdahl

Gamla Trelleborg, Årsbok 2002 Konstvandring i Trelleborg (2006)

VÄNSKAPSFÖRENINGEN Sverige-Tyskland i Trelleborg

Ordförande: Monica Rosenqvist Tel. 0410-167 64

V. Ordförande: Bertil Tomelius Tel. 0709-24 76 41

Sekreterare, Ingrid Tunestål Tel. 0410-208 78

Kassör: Bengt Siwersson Tel. 0410-176 49

Medlemstidningen UTBLICK Redaktionskommitté:

Birgit Holmberg, Helge Olsson och Ingrid Tunestål

Vice. Sekreterare: Helge Olsson Tel. 0410-200 02

PR-ansvarig, Webbmaster: Bertil Tomelius

Researrangörer Margaretha Blennhede 0410-411 32

och Dieter Lebeck

Arkivansvarig Dieter Lebeck 0410-189 68

Ansvariga medlemsmöten: Margarete Borgquist,

Bengt Siwersson och Lena Welinder.

Bankgiro nr 105-0947 Organisations nr 802438-5083

Post: Vänskapsföreningen Sverige -Tyskland i Trelleborg

c/o Helge Olsson, Västergatan 231 70, ANDERSLÖV

e-post: svetyitrbg@telia.com

Hemsida: <http://www.foreningen-sverige-tyskland.se>